

Les prop de dues-centes publicacions indexades s'han classificat per la tipologia dels periòdics amb unes categories bàsiques pel que fa al contingut (informatiu, polític, oficial, cultural, religiós, humorístic, agrícola, esportiu, escolar, professional, sindical i sardanista). I, en funció dels corrents pròpies de cada època, també s'ha tingut en compte l'orientació política i religiosa de cada publicació.

L'any 1809 el corregidor Tomàs Puig va posar la llavor del periodisme figuerenc amb la primera *Gazeta de Figueras* i, com demostra el llibre, no va ser una anècdota aïllada. La capitalitat de la ciutat pel que fa a la gran i rica iniciativa editorial periòdica, malgrat no ser cap de província, es manté fins als nostres dies amb un dinamisme periodístic envejable si es compara amb ciutats semblants i sovint superiors en població a Catalunya.

L'estudi de Guillaumet, Moreno, Teixidor i Testart arriba fins al 1980, el de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya; caldrà que aquests autors o altres, amb noves recerques, amplii el creixement mediàtic que ha experimentat la capital de l'Alt Empordà en aquests darrers quaranta anys. A més de l'important nombre de capçaleres periòdiques, fora bo conèixer les iniciatives en ràdio, televisió i plataformes digitals per estudiar-les i sistematitzar-les en una nova obra que inevita-

blement haurà de referenciar l'excel·lent recerca que recull el llibre *Història de la premsa de Figueres (1809-1980)*.

Carles PONT SORRIBES  
Universitat Pompeu Fabra  
carles.pont@upf.edu

---

ARNABAT, Ramon; JANÉ, Òscar, i SANTACANA, Carles (coord.) (2019). *La Segona República. Balanç historiogràfic des dels estudis locals*. Catarroja – Barcelona: Editorial Afers, 305 p.

---

Aquest llibre que inicia una nova col·lecció —«Historiografia local»— d'Editorial Afers recull les aportacions de la I Jornada sobre historiografia local celebrada a Lleida el 18 de novembre de 2017. Aquesta jornada va ser el punt de sortida d'un projecte impulsat per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner —entitats coeditores i responsables de la col·lecció— amb el suport explícit de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, Fundació Pública de la Diputació de Lleida, que vol ser de llarga durada, o millor dit de celebració regular biennal. El projecte pretén plantejar un estat de la qüestió de l'aportació realitzada a la historiografia general des de la recerca local

i comarcal a partir d'una extensa relació bibliogràfica d'estudis —llibres o articles— sobre un període i una temàtica concrets que es plantejaran, cada dos anys, en la convocatòria de cada jornada. Una relació prèviament analitzada per àmbits encarregats a ponents, historiadors i historiadores especialistes en cada temàtica.

El període històric tractat en la primera jornada de l'any 2017 fou la Segona República dividida en nou àmbits concrets, cada un d'ells amb una persona responsable d'articular l'anàlisi de les aportacions historiogràfiques de les darreres dècades a partir d'una corresponent i extensa bibliografia de les mateixes. Els àmbits foren els següents: «El corrents polítics» per Carles Santacana; «L'organització del poder local a les Illes Balears durant la Segona República» per Arnau Company; «Aportacions sobre les dones i la Segona República» per Meritxell Ferré; «Els estudis d'història de la premsa local a la Segona República» per Josep M. Figueres; «Segona República. Transmissió / Moviment d'idees» per Antonio Calzado; «La cultura de l'etapa republicana. Darreres aportacions i algunes reflexions més» per Enric Pujol; «Ateneus republicans (1931-1938). Context, balanç historiogràfic i línies de recerca» per Ramon Arnabat i Xavier Ferré; «L'ensenyament. Estat de la qüestió»

per Cèlia Cañellas; i finalment «Conflictivitat social, obrera i pagesa a la Catalunya republicana. Apunts, balanç i perspectives» per Manel López.

L'objectiu de la jornada i del projecte és aportar coneixement «generat pels estudis fets utilitzant la dimensió local que haurien de permetre matisacions prou rellevants als discursos sobre l'evolució històrica de la societat catalana», tal com s'indica en la presentació introductòria. Ben mirat, del que es tracta és de reconèixer i/o donar a conèixer les aportacions de la historiografia local i comarcal produïdes durant el darrer terç del segle xx i les gairebé dues dècades del segle actual, tenint present que no es poden obviar, ni molt menys menystenir. L'anàlisi de la producció d'estudis històrics continguts en monografies o articles de revistes, en bona part editades pels centres i instituts d'estudis, va paral·lel al mateix interès evolutiu i canviant cap a temes determinats sobre la Segona República a partir de la denominada transició democràtica, ben mirat a partir dels interessos i les visions que del passat es tenen des de cada present. Aquests estudis configurats a partir de les realitats locals han anat propiciant la percepció de la complexitat i la diversitat social i política de la Segona República, amb un conjunt de situacions molt diferenciades, no sols entre ciutat i camp, sinó entre pobles i

comarques. Carles Santacana presenta els anys vuitanta com l'inici de tot plegat indicant que «tot allò que volgués ser renovador havia de passar per una història local que fugia del localisme. I aquesta història local no havia de defugir les etapes més conflictives...».

Si bé la major part d'àmbits se centren a analitzar el desenvolupament de la Segona República a Catalunya, es van fer encàrrecs específics per a les Balears i el país Valencià. En el primer cas, Arnau Company indica que «l'àmbit del poder local és fonamental per poder treballar i analitzar el grau de republicanització que es produí arreu dels municipis de les Illes Balears...», sobretot per comprovar el grau de resistència dels sectors dominants. I en aquest cas i en d'altres, el municipi és evidentment un marc d'anàlisi excel·lent. En l'àmbit de la història de les dones, Meritxell Ferré apunta que la majoria de publicacions sobre el tema «són investigacions de caire local i de gènere, un recull d'històries de vida de les dones que van viure els anys de la Segona República, que pretenen construir la realitat i les trajectòries vitals d'unes dones en un context local...». En aquest sentit, la història oral ha tingut un paper destacat en molts projectes de recerca iniciats per diversos arxius i centres d'estudis que, en alguns casos, es van poder realitzar gràcies a

la línia de subvencions del Memorial Democràtic.

En el cas de la premsa local i comarcal, la seva importància rau en bona part en el fet que els «diaris locals són, generalment, els primers en tiratge i influència en cada ciutat catalana...», tal com apunta Josep M. Figueres, que així mateix destaca la importància dels setmanaris locals. I en les mancances que encara s'apunten en aquest àmbit, els estudis sobre la premsa constaten que són imprescindibles, entre altres coses, per entendre les lluites polítiques, ideològiques, socials i culturals del món local i comarcal. Les mancances que s'observen en els estudis sobre la Segona República queden reflectides en algun àmbit, com és el cas del País Valencià en la transmissió i el moviment d'idees encarregat a Antonio Calzado, que constata «la vasta escassetat d'articles, comunicacions o monografies centrats en la Segona República», així com el desconeixement de les contribucions que en els darrers anys s'han aportat des de les institucions, els centres i instituts d'estudis i les petites editorials. Al mateix temps que insisteix en l'interès investigador per a aquest període transcendental, recomana la continuïtat en els esforços de dignificació i renovació metodològica sense perdre «la sensibilitat i compromís amb la terra i la seua gent». Sens dubte, els ba-

lanços, entre altres coses, serveixen per detectar buits i per reforçar propostes que convindria mantenir coordinades entre els àmbits territorials a través dels centres i instituts d'estudis i les respectives universitats.

En l'àmbit de la cultura, Enric Pujol, que fa una radiografia molt extensa i condensada de tots els àmbits, com a colofó del que examina i mirant cap al futur, proposa «estimular visions territorialment més àmplies que la d'una població o comarca...». Una altra proposta seria acotar temàticament més els futurs congressos i jornades tot conservant la territorialitat de les terres de parla catalana. Ramon Arnabat i Xavier Ferré, que tracten el tema dels ateneus republicans, fan balanç de les obres publicades establint cinc grups: «1) històries generals que inclouen el moviment associatiu republicà; 2) monografies generals sobre el moviment ateneístic i associatiu; 3) monografies locals/comarcals sobre la Segona República que inclouen estudis del món associatiu; 4) monografies sobre associacionisme/ateneisme durant l'època republicana; i 5) monografies d'ateneus que inclouen el període republicà». Sobre l'ensenyament, Cèlia Cañellas també convida de cara al futur a «estimular estudis que superessin l'estricta localisme municipal...». Ho proposa després de fer balanç del tema acotant els

següents aspectes: la voluntat de bastir un sistema educatiu públic; la laïcització escolar; els principis de l'escola nova i la formació del magisteri; la catalanització; l'ensenyament secundari i l'especialitat; el Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU); i, finalment, fa una breu ullada a altres terres de parla catalana. La conflictivitat a la Catalunya republicana que tanca els àmbits de les actes de la jornada, analitzada per Manel López Esteve, inclou una frase de Josep Fontana que val la pena reproduir per remarcar la importància que cal donar als estudis històrics sobre el període de la Segona República: «Em sembla molt bé que l'esforç dels joves historiadors estigui traient a la llum els crims del franquisme [...] Però jo voldria que no oblidéssiu, en estudiar els crims del franquisme, que el major de tots va ser, justament, el d'haver destruït aquesta gran esperança col·lectiva de la Segona República espanyola». Manel López assenyala que els estudis sobre la conflictivitat social del període republicà van ser molt primerencs. Es refereix evidentment a la qüestió agrària, l'obrerisme i els conflictes laborals. Indica que a principis del segle actual, malgrat mancances i buits, s'havia estudiat prou per tenir una comprensió millor de les reivindicacions pageses al voltant dels contractes de conreus, l'accés a la propietat de la terra, la re-

organització de la patronal agrària, la relació entre el conflicte, la mobilització social i la capacitat d'organització de la pagesia pobra, etc. Així mateix s'havia avançat en la comprensió de les variades formes d'organització i acció del moviment obrer i en la relació existent entre la crisi econòmica, la conflictivitat social i la radicalització política. Avenços que s'havien desenvolupat en gran mesura a partir de la història local.

Aquest llibre fa una aportació bàsica a tenir en compte a l'hora d'iniciar o continuar recerques d'aquest període, tant per l'extensíssima bibliografia que relaciona temàticament com per l'anàlisi molt documentada que cada ponent va fer de l'àmbit respectiu. Sens dubte, és un transvasament d'informació i d'anàlisi biogràfica des de les històries d'àmbit local a les generals, i també a l'inrevés. Una pràctica que esdevé imprescindible per encarar qualsevol període històric, aquest en particular per les complexitats i diversitats que se succeïren en un període temporal breu, intensament viscut en el món local. Una eina que demana veure com s'incrementaran propostes similars en jornades futures.

Josep SANTESMASES i OLLÉ  
 Coordinadora de Centres d'Estudis  
 de Parla Catalana  
 santesmases@telefonica.net

---

TORTELLA, Gabriel; GARCÍA RUIZ, José Luis; NÚÑEZ, Clara Eugenia i QUIROGA, Gloria (2016). *Cataluña en España. Historia y mito*. Madrid: Gadir Editorial, 538 p.

---

Gabriel Tortella és, sense cap mena de dubte, un dels grans noms de la història econòmica espanyola, avalat per un currículum brillant i pel reconeixement general dels científics i acadèmics de la seva disciplina. Els seus col·laboradors en aquest assaig són també professionals de prestigi i amb obra contrastada, malgrat la seva relativa joventut. D'entrada, cal agrair l'esforç d'aquests excel·lents experts per a documentar-se sobre mil anys d'història de Catalunya i elaborar tota una interpretació global que vol ésser nova. Un cop que el lector n'examina els continguts, però, aquesta primera impressió positiva va essent modificada amb dubtes, de primer, i amb autèntica sorpresa, més endavant.

L'obra, segons expliquen de bell antuvi els seus autors, està inspirada «en temas de candente actualidad», la qual cosa vol dir —ras i curt— en els conflictes polítics dels darrers anys a l'entorn de l'anomenada «qüestió catalana» i es dirigeix gairebé exclusivament a rebatre allò que ells qualifiquen d'interpretació mítica i nacio-